

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

ПЕРЕПЕЛОВОЇ ТЕТЯНИ ВАСИЛІВНИ

**«КЛІНІКО-ПАТОГЕНЕТИЧНІ АСПЕКТИ УСКЛАДНЕНЬ ПРИ
ПРОТЕЗУВАННІ НЕЗНІМНИМИ ОРТОПЕДИЧНИМИ
КОНСТРУКЦІЯМИ»**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за

спеціальністю 14.01.22 – стоматологія

до спеціалізованої Вченої ради Д 44.601.01

при Українській медичній стоматологічній академії МОЗ України

Актуальність теми. Визначаючи актуальність теми даної дисертаційної роботи, ступінь її практичної цінності для практичної охорони здоров'я нашої країни та масштабу безпосереднього впровадження отриманих результатів у клінічну стоматологію, слід зазначити, що, застосування ортопедичних методів лікування хворих при частковій втраті зубів проводиться використанням різноманітних незнімних конструкцій, але навіть за наявності великої кількості конструкційних зубо-технічних матеріалів, який би був повністю індиферентним по відношенню до тканин протезного поля та організму в цілому не має.

У стоматологічних пацієнтів розвивається непереносимість до сплавів металів зубних протезів під впливом сукупності причинних факторів як місцевого, так і загального характеру. На поверхні протезів, які мають металеві включення, формується негативний заряд, величина якого обумовлює різницю і утворює гальванічний елемент. Різниця потенціалів залежить від фізико-хімічних властивостей структурних компонентів металів, якості протезів, кількості ротової рідини, її біохімічних, фізико-хімічних та реологічних властивостей.

На сьогоднішній день доведено, що продукти корозії потрапляючи в ротову порожнину негативно впливають на її слизову, провокуючи виникнення змін у вигляді осередків гіперкератозу, проявів хронічного

запалення. Крім того, із ротової рідини вони дифундують в оточуючі м'які тканини, зуби, кровоносне і лімфатичне русло. З'єднуючись з білками, вони утворюють структурні елементи, яким притаманні антигенні властивості, що можуть сприяти розвитку імунної відповіді організму на різних рівнях. Тому обов'язковою умовою стосовно запобігання виникнення гальванозу, обумовленого наявністю в незнімній конструкції протезів включень металу, є бездоганне дотримання процесу при їх виготовленні.

Отже подальші дослідження в області ортопедичної стоматології у цьому напрямку дозволять підвищити рівень надання допомоги пацієнтам з дефектами зубних рядів та покращити якість їх життя, що і обумовлює актуальність обраного наукового дослідження.

У зв'язку з цим, дисертаційна робота Перепелової Т.В., яка присвячена підвищенню ефективності профілактичних заходів при ортопедичному стоматологічному лікуванні пацієнтів з гальванозом шляхом використання модифікованих незнімних ортопедичних конструкцій, є своєчасною та актуальною науковою задачею за теоретичними та практичними аспектами.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження проведене в рамках науково-дослідної роботи Української медичної стоматологічної академії «Механізми пошкодження зубощелепної системи, резистентність організму і обґрунтування засобів профілактики, терапії і реабілітації основних стоматологічних захворювань» (№ держреєстрації 0197U018550); РДР «Оптимізація профілактики та лікування стоматологічних захворювань ортопедичними методами» ((№ держреєстрації 0102U001303); НДР «Відновлення стоматологічного здоров'я у пацієнтів з основними остоматологічними захворюваннями та їх реабілітація» (№ держреєстрації 0116U004191). Авторка є безпосереднім виконавцем зазначеного фрагменту наукових досліджень запланованої теми.

Наукова новизна одержаних результатів. Авторкою доповнені наукові дані щодо отриманих результатів на основі проведеного обстеження ротової рідини пацієнтів з гальванозом, де відмічається активація процесів

вільнорадикального окислення ліпідів, зниження рівнів факторів антиоксидантного захисту та підвищення гемокоагулюючих властивостей.

Отримано подальший розвиток питання щодо вивчення порушень стоматологічного статусу у пацієнтів з гальванозом, які користуються незнімними ортопедичними конструкціями з металевими включеннями.

Вперше надано відомості щодо якісної і кількісної характеристики мікробіоти приясенного нальоту у пацієнтів з гальванозом та встановлено вплив профілактичних заходів на його видовий склад та кількісні параметри.

Проведено вивчення електропровідності цементів для фіксації незнімних ортопедичних конструкцій з використанням оригінальної методики. Доведено, що найменша електропровідність, як в сухому так і зволоженому стані, характерна для полікарбонатного та склоіономерного цементу українського виробника, які і запропоновані авторкою для їх фіксації.

Розроблено та запропоновано модифікована незнімна ортопедична конструкція металокерамічної коронки з ізоляцією металевого каркасу та зменшенням на 1,5 мм довжини каркасу і відтворенням краю коронки плечевою керамічною масою (патент України на корисну модель №84239). Проведено та розроблено профілактичні заходи, спрямовані на усунення гальванозу, визначена їх ефективність (патент України на корисну модель №88175, термін виконання 2016-2021 рр.).

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Проведена науково-дослідна робота має теоретичне та практичне значення для ортопедичної стоматології і функціональної діагностики. Результати досліджень стоматологічного статусу пацієнтів з незнімними ортопедичними конструкціями і наявністю гальванозу встановили печію язика, "металевий" присмак у порожнині рота, різноманітні зміни смакових відчуттів та порушення сну в 100% обстежених. Відмічалось погіршення пародонтального індексу в 5,2 рази і зростало значення індексу РМА на 55,2%.

Отримані результати дозволили встановити деякі патогенетичні ланцюги, які приймають участь у виникненні гальванозу, що дозволяє проводити

контроль на етапах протезування та оцінити ефективність зазначених заходів. Їх комплексне застосування дозволило покращити біохімічні та коагулюючі властивості ротової рідини, зменшити ступінь мікробіної контамінації в ділянці шийки зуба та запобігти виникненню проявів гальванозу.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено у клінічну практику та навчальний процес кафедр ортопедичної стоматології Української медичної стоматологічної академії; ортопедичної стоматології Тернопільського національного медичного університету ім. І.Я. Горбачевського; стоматології інституту післядипломної освіти ІФНМУ; ортопедичної стоматології Державного закладу «Дніпропетровська медична академія Міністерства охорони здоров'я України»; стоматології №2 Донецького національного медичного університету та у практику стоматологічних відділень КУ «Полтавський обласний центр стоматології – стоматологічна клінічна поліклініка», що підтверджено відповідними «Актами впровадження».

Ступінь обґрунтованості та достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій сформульованих у дисертації.

Сформульовані авторкою положення, висновки достатньо аргументовані і адекватні поставленій меті та завданням дослідження, мають теоретичне та практичне значення. При виконанні роботи дисертанткою був вибраний методично вірний науковий підхід для вирішення поставлених задач. Дисертантка самостійно провела весь комплекс експериментальних, лабораторних та клінічних досліджень. Первинний матеріал повністю зібраний авторкою, а також виконана систематизація, статистичний та клініко-інформаційний аналіз, проліковані пацієнти, узагальнено виявлені у дослідженні закономірності. На основі виконаних безпосередньо авторкою лабораторних та клінічних досліджень написані усі розділи дисертації, сформульовано висновки та практичні рекомендації. У роботах, опублікованих у співавторстві, участь здобувачки є визначальною. Поглиблений аналіз використаних здобувачем об'єктивних методів дослідження, як у експериментальних, так і клінічних

дослідженнях, свідчить про їх сучасність, різноманітність, доцільність у застосуванні, високу інформативність та повну відповідність основної меті даного науково-прикладного дослідження запланованим завданням, що повністю забезпечило отримання найбільш обґрунтованих та достовірних даних. Слід зазначити, що всі наукові положення та висновки ґрунтуються на результатах достатнього обсягу клінічних, спеціальних, та статистичних методів дослідження, що забезпечило достовірність отриманих авторкою наукових результатів. Не викликає сумніву наукова новизна положень та сформульованих на їх основі висновків.

Апробація результатів дисертації. Матеріали дисертації доповідались на конференціях різного рівня як вітчизняних так і зарубіжних.

За матеріалами дисертації опубліковано 12 наукових праць, з них 4 статей в фахових наукових виданнях України, 2 - в міжнародних виданнях, 3 тези в збірниках матеріалів наукових конференцій. Отримано 3 патенти України на корисну модель.

Оцінка змісту роботи, її значення в цілому та зауваження.

Дисертаційна робота Перепелової Тетяни Василівни «Клініко-патогенетичні аспекти ускладнень при протезуванні незнімними ортопедичними конструкціями» оформлена згідно вимог МОН України. Дисертація викладена українською мовою на 144 сторінках основного тексту, з яких 116 сторінок основного тексту, і складається із анотації, вступу, 5 розділів власних досліджень, аналізу і узагальнення отриманих результатів, висновків, практичних рекомендацій, списку використаної літератури (154 джерела, з яких 107 кирилицею, 47 латиницею) та додатків. Робота ілюстрована 8 рисунками та 13 таблицями.

У **вступі** в повній мірі висвітлені питання актуальності дисертаційної роботи, зв'язок з науковими програмами, планами, темами, обрана мета та завдання, визначені об'єкт, предмет, а також методи дослідження.

Всебічно обґрунтовується наукова новизна отриманих результатів, їх практичне значення для населення країни. Надаються також дані про

масштаб впровадження отриманих результатів, особистий внесок здобувачки в їх отриманні, дані про апробацію дисертації, її опублікованість та обсяг і структуру самої роботи.

До **зауважень** по розділу слід віднести: на нашу думку у пункті «Практичне значення одержаних результатів» бажано наводити дані про отриману медичну ефективність запропонованих автором розробок, так звану доказову медицину. Інших зауважень немає.

Розділ 1 «Вплив конструкційних матеріалів незнімних ортопедичних конструкцій на тканини ротової порожнини» написаний на 23 сторінках принтерного тексту, написаний літературною мовою і вміщує 3 підрозділи у яких наведено стислий огляд літературних джерел по тематиці дослідження. Перший підрозділ присвячений аналізу впливу металічних включень незнімних ортопедичних конструкцій на стан порожнини рота та організм людини. Другий підрозділ - стану мікробіоти ротової порожнини у пацієнтів, що користуються незнімними ортопедичними конструкціями. Третій – методам профілактики виникнення непереносимості основних конструкційних матеріалів незнімних ортопедичних конструкцій.

Аналіз наукових джерел вказує на те, що незважаючи на розвиток нових і застосування надійних підходів лікування пацієнтів, які звернулися в клініку ортопедичної стоматології, є постійна необхідність вдосконалення та оптимізація існуючих методик, а також розробка нових, більш ефективних і індивідуалізованих.

Наразі немає єдиного підходу до профілактики виникнення гальваноза в порожнині рота. Паяні протези з нержавіючої сталі в поєднанні з іншими сплавами мають найвищі показники різниці потенціалів серед усіх конструкцій протезів. Якщо симптоми гальванізму пов'язані з паяними протезами і є велика різниця потенціалів, їх необхідно замінити суцільнолитими конструкціями.

Критична оцінка наявних у літературі даних дозволила авторці визначити низку невирішених питань. Розділ написаний грамотно, послідовно та логічно. На підставі аналізу джерел літератури авторка обґрунтовує актуальність та доцільність проведених досліджень.

До зауважень по розділу 1 слід віднести те, що авторкою використана велика кількість джерел літератури як вітчизняних так і зарубіжних авторів, але в огляді літератури є посилання на окремі джерела, опубліковані більше 10 років тому, необхідно було б вказати більш сучасні джерела за даною тематикою. В кінці кожного підрозділу, слід було б надати стислі висновки, стосовно даних літератури щодо напрямків дослідження, а у загальних висновках по розділу, крім загальної аналітичної оцінки літератури, бажано було б більш широко зацентрувати увагу на невирішених проблемах даного напрямку досліджень, або сформулювати заключення по огляду літератури взагалі.

Розділ 2 «Об'єкти та методи дослідження» написаний на 18 сторінках принтерного тексту, складається з 9 підрозділів, у яких висвітлені дані про клінічні та додаткові методи обстеження хворих. На початку розділу надається загальна характеристика обстежених хворих, далі представлені методики вивчення біопотенціалів ротової порожнини та експериментальне дослідження електропровідності й опору фіксаційних цементів.

Також представлені методики вивчення біохімічних властивостей ротової рідини, а саме визначення концентрації ТБК- активних продуктів, активності супероксиддисмутази та каталази крові і ротової рідини.

Вивчення коагуляційних властивостей ротової рідини: часу рекальцифікації, протромбінового часу та фібринолітичної активності методом лізису еуглобулінів плазми.

У розділі представлений принцип методу оцінки видового складу та кількості мікробіоти пришийкових ділянках вестибулярної поверхні ортопедичних конструкцій, з урахуванням особливостей запропонованої авторкою модифікованої незнімної ортопедичної конструкції.

Також представлені статистичні методи оцінки отриманих результатів.

Загалом розділ справляє приємне враження, оскільки авторкою в своїх дослідженнях застосовані найсучасніші методики. До **зауважень** по цьому розділу можна було б віднести занадто ретельний опис деяких загальновідомих методик клінічних досліджень. У наведеному тексті відмічається наявність окремих граматичних та стилістичних помилок. Також бажано було б побачити особистий внесок здобувачки, щодо її участі у кожному дослідженні, але це не знижує значення наведеного матеріалу.

Розділ 3 «Результати клінічного та лабораторного обстеження пацієнтів з гальванозом, які користуються незнімними ортопедичними конструкціями» написаний на 14 сторінках принтерного тексту, складається з 3 підрозділів.

У відповідності з метою та завданнями дослідження у розділі висвітлені результати дослідження клініко-інструментального стоматологічного обстеження пацієнтів, а саме індексна оцінка стану слизових оболонок порожнини рота пацієнтів та оцінка стану ортопедичних конструкцій.

Представлений аналіз клінічних і біохімічних показників в ротовій порожнині в осіб із металевими мостоподібними протезами та різниці потенціалів.

Проведені авторкою дослідження підтверджують той факт, що при розвитку гальванозу в ротовій порожнині спостерігають значні зміни стану гомеостазу ротової порожнини. Однією із головних причин розвитку клінічної симптоматики і запалення в тканинах ротової порожнини є вплив незнімних металевих конструкцій із зростанням біопотенціалів на стан вільнорадикального окислення, активність антиоксидантних ферментів і стан локального гемостазу. Це підтверджено достовірним підвищенням реакцій ВОРЛ, зміною активності антиоксидантних ферментів і локального гемостазу в ротовій рідині.

За результатами дослідження було встановлено, що індексна оцінка стану тканин пародонту обстежених пацієнтів вказувала на обтяження

ступеню запалення слизових оболонок порожнини рота та тканин пародонту у хворих з ознаками гальванозу, порівняно з пацієнтами 1 групи спостереження. Найвищі показники різниць потенціали були притаманні хворим, які користувалися паяними ортопедичними конструкціями.

Розділ представлений достатньо інформативними таблицями та рисунками. **Зауважень** до розділу немає.

Розділ 4 «Видовий та кількісний склад мікробіоти пришийкових ділянок у хворих із гальванозом, які користуються незнімними ортопедичними конструкціями» написаний на 9 сторінках принтерного тексту, складається з 3 підрозділів, де наведено результати дослідження, які вказували на збільшення загальної бактеріальної маси пришийкових ділянок при наявності декількох одиниць металевих включень у порожнині рота пацієнта.

За результатами проведених досліджень авторкою встановлено, що мікробіота пришийкових ділянок пацієнтів з гальванозом, які користуються незнімними ортопедичними конструкціями, включає представників нормальної мікрофлори порожнини рота як лактобацили та стрептококи. Поряд з цим, значно частіше виділяють гриби роду *Candida* та анаероби. Тобто, у пацієнтів, які увійшли до 1 та 2 груп, не залежно від наявності ознак гальванозу, визначали збільшення частоти виділення анаеробних видів мікроорганізмів. Не зважаючи на несуттєві зміни якісного складу мікробіоти пришийкових ділянок хворих, які користуються незнімними конструкціями, за умов гальванозу, встановлено вагомі зміни кількісного її складу, порівняно з пацієнтами без ознак гальванозу.

Розділ написаний вдало, зрозуміло, але до розділу є такі **зауваження**: слід зазначити, що у тексті розділу зустрічаються окремі технічні неточності. В кінці розділу приведені дуже стислі висновки за результатами досліджень. Загалом розділ справляє приємне враження, більше зауважень не має.

Розділ 5 «Удосконалення ортопедичних методів профілактики і лікування гальванозу» написаний на 12 сторінках принтерного тексту, складається з 5 підрозділів у яких висвітлені дані про представлені

результати обґрунтування застосування фіксуючого цементу для незнімних ортопедичних конструкцій на основі вивчення їх електропровідності і опору, характеристика суб'єктивної симптоматики пацієнтів, індексна оцінка стану слизових оболонок порожнини рота, показники різниці потенціалів у порожнині рота, видовий склад мікробіоти пришийкових ділянок пацієнтів та її кількісна характеристика після лікування.

Разом з тим із отриманих авторкою даних, рекомендовано до застосування для фіксації металокерамічних конструкцій, виготовлених з опорними коронками за запропонованим, склоіономерний та полікарбосилатний цементи, оскільки ці матеріали мають високий електричний опір і відповідну нижчу електропровідність.

В результаті досліджень встановлено зниження загальної мікробної колонізації пришийкових ділянок у пацієнтів 2 групи після встановлення нових ортопедичних конструкцій, в порівнянні з показником до лікування.

Авторкою доведено, що після проведеного ортопедичного лікування пацієнтів з використанням металокерамічних коронок, виготовлених за загальновизнаною технологією, вдалось констатувати зменшення скарг хворих, пов'язаних з виникненням явищ гальванізму, порівняно з даними отриманими до лікування.

До зауважень по розділу слід віднести наступне. У тексті зустрічаються окремі орфографічні та граматичні помилки. Інших суттєвих зауважень не виникло.

Розділ «Аналіз та узагальнення отриманих результатів» містить обґрунтований підсумок дисертаційної роботи на основі оцінки та узагальнення отриманих результатів дослідження. Його практично повністю викладено й оформлено у повній відповідальності з основними вимогами ДАК України. Наведені практичні схеми по вирішенню актуального питання в стоматології – підвищення ефективності профілактичних заходів при ортопедичному стоматологічному лікуванні

пацієнтів з гальванозом шляхом використання модифікованих незнімних ортопедичних конструкцій.

Результати дослідження підтверджують той факт, що при розвитку гальванозу в ротовій порожнині спостерігаються значні зміни стану гомеостазу ротової порожнини. Адже, однією із головних причин розвитку клінічної симптоматики і запалення в тканинах ротової порожнини є вплив незнімних металевих конструкцій на стан вільнорадикального окислення ліпідів, активність антиоксидантних ферментів і стан локального гомеостазу.

В результаті досліджень авторкою виявлені значні порушення мікробіоценозу та гомеостазу ротової порожнини за умов утворення гальванічних струмів. З метою лікування гальванозу запропонована модифікована незнімна ортопедична конструкція, після встановлення якої у пацієнтів спостерігали зменшення суб'єктивних симптомів, характерних для гальванозу, покращення пародонтальних індексів та, що найголовніше, зниження показників різниці потенціалів у ротових порожнинах хворих до показників норми. Застосування модифікованої незнімної ортопедичної конструкції з доповненими профілактичними заходами дозволили уникнути у пацієнтів проявів гальванозу, зменшити вираженість клінічних проявів хронічного пародонтиту. Стабілізувався стан процесів перикисного окислення ліпідів, ферментів антиоксидантного захисту і коагулюючих властивостей ротової рідини. На тлі цього прослідковувалося зменшення мікробної контамінації пришийкової зони зубів. **Зауважень** до розділу немає.

Висновки і практичні рекомендації повністю відображають усі отримані результати і цілком відповідають меті та запланованим завданням, об'єктивно аргументовані і мають важливе науково-практичне значення.

Автореферат повністю віддзеркалює основні отримані результати досліджень дисертації. Суттєвих зауважень, як до викладу отриманих результатів, їх аналізу і запропонованих рекомендацій немає.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертаційної роботи. Суттєвих зауважень щодо оформлення та змісту дисертації немає. Дисертація

написана грамотною літературною мовою, ілюстрована діаграмами та рисунками. Текст дисертації послідовний та логічний.

Слід зазначити, що зроблені зауваження та недоліки не є принциповими, мають суто технічний характер та рекомендаційне спрямування, не знижують наукової цінності дисертаційної роботи.

Заключаючи наведене вище слід зазначити, що подана до офіційного захисту дана дисертаційна робота виконана й оформлена на високому науково-методичному рівні з дотриманням усіх вимог ДАК України на теперішній час і безумовно заслуговує на позитивну оцінку.

Разом з цим у процесі рецензування **виникло ряд питань** дискусійного характеру, які потребують додаткового пояснення, а саме:

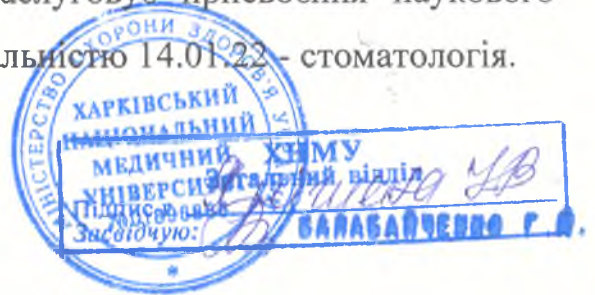
1. Вами запропонована незнімна модифікована конструкція, яка включає суцільнолитий каркас – уточніть з якого сплаву металу відливався каркас, та чому Ви не порівнювали різні сплави, чи це немало значення?
2. Чому для оцінки гігієнічного стану порожнини роту Ви не використовували спрощений індекс Гріна-Верміліона?
3. Який відсоток ускладнень склав у пацієнтів яким проведено ортопедичне лікування модифікованою конструкцією?

Заклучення

Дисертаційна робота Перепелової Тетяни Василівни на тему «Клініко-патогенетичні аспекти ускладнень при протезуванні незнімними ортопедичними конструкціями» виконана авторкою під керівництвом доктора медичних наук, професора Силенко Юрія Івановича, є самостійною завершеною працею, в якій вирішена актуальна наукова проблема – підвищення ефективності профілактичних заходів при ортопедичному стоматологічному лікуванні пацієнтів з гальванозом шляхом використання модифікованих незнімних ортопедичних конструкцій.

Дисертаційна робота за своєю актуальністю, науковим та практичним значенням отриманих результатів, їх достовірністю і новизною,

обґрунтованістю та об'єктивністю висновків і практичних рекомендацій повністю відповідає вимогам п.11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів №567 від 24.07.2013 року (із змінами внесених згідно з Постановою КМ № 657 від 19.08.2015 р. і № 1159 від 30.12.2015 р.), паспорту спеціальності 14.01.22 – стоматологія, відносно дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук, а її авторка Перепелова Тетяна Василівна заслуговує присвоєння наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22 – стоматологія.

Офіційний опонент
завідувач кафедри ортопедичної стоматології
Харківського національного медичного
університету МОЗ України,
доктор медичних наук, професор

A handwritten signature in purple ink, consisting of several loops and curves, positioned to the right of the official text.

І.В. Янішен